

B&B
VIŠJA STROKOVNA ŠOLA

Diplomsko delo višješolskega strokovnega študija
Program: Logistično inženirstvo
Modul: Vojaška logistika

LOGISTIČNA PODPORA ZAVEZNIŠKIH SIL V ITALIJI MED LETOMA 1943 IN 1945

Mentor: mag. Zvezdan Marković prof. zgod.
Lektorica: Špela Fele

Kandidat: Maj Kern

Kranj, februar 2025

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju mag. Zvezdanu Markoviću, prof. zgod., za podporo in usmerjanje pri pisanju diplomskega dela.

Hvala tudi celotni moji družini za podporo pri študiju.

IZJAVA

Študent Maj Kern izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal/a pod mentorstvom mag. Zvezdanu Markoviću, prof. zgod.

Skladno s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorski in sorodnih pravicah dovoljujem objavo tega diplomskega dela na spletni strani šole.

Dne: _____

Podpis: _____

POVZETEK

Logistična podpora vojaških enot igra ključno vlogo pri izidu vojn, kar je bilo še posebej očitno med drugo svetovno vojno.

Zavezniške sile so med italijansko kampanjo med letoma 1943 in 1945 uspešno napredovale prav zaradi učinkovite logistične podpore.

Za nemoteno delovanje enot so potrebovali stalno oskrbo z medicinsko pomočjo, hrano, strelivom, gorivom in vzdrževanjem opreme.

Logistika je bila otežena zaradi geografskih izzivov in napadov sil osi na oskrbovalne poti in skladišča.

Ključna dogodka, bitka za Monte Cassino in napad na Bari, sta imela pomemben vpliv na potek kampanje.

Zavezniška zmaga v Italiji je omogočila strateške zračne napade na Nemčijo.

Uspeh dobre logistične podpore v Italiji je tako prispeval k porazu tretjega rajha in h končnemu izidu vojne.

KLJUČNE BESEDE

- logistična podpora
- italijanska kampanja
- druga svetovna vojna

SUMMARY

Logistics support for military is one of the most important and crucial role in the outcome of wars, as it was evident during World War II.

Allied forces made significant advances during Italian campaign between 1943 and 1945, due to effective logistical support.

To ensure smooth operations, they required a continuous supply of medical assistance, food, ammunition, fuel, and equipment maintenance.

Logistics were hardened by geographical challenges and Axis attacks on supply paths and warehouses.

Main events, such as the Battle of Monte Cassino and the attack on Bari, had a significant impact on the course of the campaign.

The Allied victory in Italy enabled strategic air raids on Germany.

The success of good logistics support in Italy contributed to the defeat of the Third Reich and the eventual outcome of the war.

KEYWORDS

- Logistic support
- Italian campaign
- World War II

KAZALO

1	UVOD	1
1.1	Predstavitev problema	1
1.2	Cilji naloge	2
1.3	Predpostavke in omejitve.....	2
1.4	Metode dela.....	2
2	TEORETIČNE OSNOVE	4
2.1	Pomembnost logistične podpore vojaških sil na bojiščih	4
2.1.1	Zagotavljanje zalog	4
2.1.2	Transport	5
2.1.3	Infrastruktura.....	6
2.1.4	Podporne dejavnosti/storitve	7
3	PODOR ZAVEZNIŠKIH SIL NA APENINSKI POLOTOK.....	8
3.1	Nemška strategija v italijanski kampanji.....	11
4	GEOGRAFSKI POLOŽAJ V ITALIJANSKI KAMPANJI	14
4.1	Gustavova linija	16
4.2	Monte Cassino	18
4.3	Bari	20
4.3.1	Pristanišče v Bariju.....	21
4.3.2	Letališče v Bariju	23
5	BOMBARDIRANJE TRETJEGA RAJHA.....	24
6	ZAKLJUČKI	26
7	LITERATURA IN VIRI	28

KAZALO SLIK

Slika 1: Prvo vojaško letalo 1903.....	6
Slika 2: Nemški in italijanski vojni ujetniki v Tuniziji.....	8
Slika 3: Slikovit prikaz prodora zavezniških sil na Apeninski polotok	11
Slika 4: Nemški vojaki v Italiji.....	13
Slika 5: Hribovita in težko prehodna območja	16
Slika 6: Gustavova linija	18
Slika 7: Samostan po bombardiranju in danes.....	20
Slika 8: Bari.....	21
Slika 9: Uničenje ladje John Harvey	23

KRATICE IN AKRONIMI

pr. n. št.: Pred našim štetjem

RAF: Royal Air Force

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

USAAF: United States Army Air Forces

1 UVOD

1.1 Predstavitev problema

Logistična podpora vojaških enot na bojišču igra dandanes ključno vlogo pri končnem izidu same vojne in v večini primerov je ravno logistična podpora tista, ki vojaškim strategom predstavlja največji izziv.

Logistika je postala kompleksna veda, ki zahteva natančno načrtovanje, koordinacijo in izvajanje oskrbovalnih procesov v zahtevnih pogojih.

Sodobne vojaške operacije temeljijo na principu, da vojska ne more delovati uspešno, v kolikor ne zagotavlja kakovostne in pravočasne logistične podpore.

Ko so leta 1943 zavezniške sile z juga prodrle na Apeninski polotok, je bila do leta 1945 logistična podpora zavezniških sil izjemno pomembna, saj je bistveno prispevala k uspehu zaveznikov v Italiji med drugo svetovno vojno.

Za podporo in vzdrževanje bojnih enot na bojišču so morale zavezniške sile te enote vzdrževati s ključnimi elementi, kot so: medicinska podpora, vzdrževanje in popravila opreme in vozil, zagotavljanje zalog hrane, goriva in streliva, komunikacijske tehnologije itd.

Sama oskrba ni bila vedno najlažja, saj so se soočali z različnimi težavami, kot so:

- geografski izzivi: razgibana pokrajina, reke,
- sile osi: napadi nasprotnikov na konvoje, skladišča in na same oskrbovalne poti,
- sočasno izvajanje operacij na drugih frontah.

Vsi zgornji izzivi velikokrat zahtevajo inovativne rešitve strategov.

Moderna vojska dandanes razvija posebna vozila in drone, ki lahko delujejo tudi v skoraj nemogočih razmerah.

Zdravstvena oskrba v logistiki predstavlja pomemben vidik, saj je treba zagotoviti hitro evakuacijo in medicinsko pomoč v čim krajšem možnem času. Razvoj in postavljanje mobilnih bolnišnic in posebnih transportnih vozil v današnjem času sta izboljšala oskrbo ranjencev.

Monte Cassino in dogodek v Bariju sta dva najbolj ključna dogodka v prodoru zavezniških sil na Apeninskem polotoku in sta močno vplivala na sam potek zavezniške kampanje v Italiji.

Uspeh italijanske kampanje je imel, poleg že naštetega, bistveno vlogo pri kasnejšem

bombardiranju nemškega rajha. Zaradi strateške prednosti so lažje izvajali zračne napade v notranjost nasprotnikovega ozemlja. Posledično je to dejanje vplivalo tudi na končni izid druge svetovne vojne.

1.2 Cilji naloge

Cilj dela je poudariti vlogo logistične podpore vojaških enot pri uspehu zaveznikov v italijanski kampanji med letoma 1943 in 1945.

Sama analiza bo preučevala, kako je logistika, pod katero spadajo načrtovanje, izvedba in nadzor učinkovitega pretoka skladiščenja dobrin, opreme in informacij od točke izvora do točke porabe, vplivala na končni izid bojev na italijanski fronti.

Najprej se bomo osredotočili na povod prodora zavezniških sil na Apeninski polotok in kasneje opisali, s kakšnimi težavami so se soočali pri oskrbi vojaških enot na bojišču, saj je sam Apeninski polotok zaradi svojih reliefnih preprek zahteval inovativne rešitve zavezniških strategov.

Poleg tega bomo opisali in preučili vpliv dveh ključnih dogodkov in njun vpliv na nadaljnji potek dogajanj.

Zaključek bo strnil uspešnost italijanske kampanje za zmago zavezniških sil v drugi svetovni vojni. Prav tako so logistične inovacije in strategije med samo kampanjo oblikovale sodobne vojaške logistične prakse.

1.3 Predpostavke in omejitve

Ključna omejitev pri izdelavi diplomskega dela je zgodovinska narava teme, kar zahteva zanašanje izključno na objavljene vire.

Osredotočili se bomo predvsem na tuje vire, ki so objavljeni na spletu.

1.4 Metode dela

Štirje ključni pristopi, ki jih bomo uporabili za temeljito raziskovanje in razumevanje dogajanja na Apeninskem polotoku med letoma 1943 in 1945, so:

- analiza vsebine virov je glavni del naše metodologije, ki bo omogočila razumevanje dogajanja v obravnavanem obdobju. S temeljitim pregledom in analizo uporabljenih virov bomo opisali dogodke, strategije in logistične izzive, s katerimi so se soočale zavezniške sile,
- deskriptivna metoda bo uporabljena za pregled in analizo znanstvene in strokovne literature,

- deduktivna metoda bo uporabljena za logično sklepanje in oblikovanje zaključkov,
- primerjalna metoda bo uporabljena za primerjavo različnih stališč avtorjev o obravnavani temi.

Zgornje metode nam bodo zagotovile celovit pregled dogajanja na Apeninskem polotoku, kar nam bo omogočilo boljše razumevanje kompleksnosti logistične podpore v italijanski kampanji.

2 TEORETIČNE OSNOVE

2.1 Pomembnost logistične podpore vojaških sil na bojiščih

Logistična podpora na vojnih bojiščih je izrednega pomena, saj je ključna za uspešno izvedbo samih vojaških operacij in dolgoročno vzdrževanje bojne pripravljenosti.

Prvi, ki je vzpostavil povezavo med pojmom logistika in elementi vojne, je bil francoski vojaški mislec in pisatelj Antoine-Henri Jomini (1779–1869).

Logistiko je Jomini definiral kot »umetnost premikanja vojaških enot«, s čimer je zajel široko paleto vojaških dejavnosti, ki so povezane s premikanjem in vzdrževanjem vojaških sil.

To vključuje načrtovanje, upravljanje in oskrbo vojaških sil, postavljanje taborišč, gradnjo mostov in cest kot tudi obveščevalne dejavnosti in izvidništvo.

Razlikujemo med štirimi osnovnimi elementi oziroma funkcijami vojaške logistike:

- zagotavljanje zalog,
- transport,
- infrastruktura,
- podporne dejavnosti/storitve.

Zgoraj naštetе funkcije skupaj zagotavljajo nujno potrebne dobrine in podporo, ki bojnim enotam omogočajo preživetje, mobilnost, komunikacijo in bojevanje (Leighton, b. l.).

2.1.1 Zagotavljanje zalog

Osnovna naloga vojaške logistike je bila vedno zagotavljanje materiala, ki je potreben za:

- preživetje: hrana, voda, oblačila, zavetja;
- mobilnost: vozila, gorivo, servisiranje mehanizacije;
- komunikacijo: komunikacijska oprema;
- vojskovanje: orožje, zaščitna oprema, strelivo itd.

Pomembno je omeniti, da je pred samo dobavo teh materialov treba opraviti več ključnih korakov, vključno z načrtovanjem in razvojem, proizvodnjo, nakupom in nabavo materialov, skladiščenjem, distribucijo in vzdrževanjem le-teh.

Oblačila, vozila in orožje so materiali, ki se večkratno uporabljajo in jih je treba zamenjati le, če se uničijo ali obrabijo. Medtem ko hrana, gorivo in strelivo zahtevajo stalno dobavo.

Glavnino stalnih dobav sta do 20. stoletja predstavljali hrana in krma za živali, ki so jih uporabljali za transport. Z napredkom mehanizacije pa je glavnino dobav predstavljalo gorivo.

Kljub temu pa ostaja oskrba s hrano za vojaške enote še vedno ključna. 50.000-članska vojska lahko v enem mesecu porabi do 4500 ton hrane, kar v primerjavi z obsegom, ki ga predstavljata gorivo in mehanizacija, predstavlja zelo majhen delež.

Brez učinkovite oskrbovalne verige bi vojaške enote hitro ostale brez ključnih zalog, kar bi zmanjšalo samo učinkovitost ali celo onemogočilo nadaljevanje vojskovanja (Leighton, b. l.).

2.1.2 Transport

Pred izumom parnega pogona je bila mobilnost vojaških sil odvisna le od moči ljudi in živali ter od moči vetra.

Na kopnem so za premikanje uporabljali ljudi in živali, na vodi pa različna plovila na vesla ali jadra.

Čeprav so se morske sile po morju premikale hitreje kot po kopnem, so bile redkokdaj dovolj močne, da bi premagale sovražnika na kopnem.

V vojaški zgodovini so bile dobre ceste redkost, zato je bil sam prevoz materiala cenejši po vodnih poteh kot po cestah.

Sredi 19. stoletja je izgradnja boljših cest omogočila, da je bilo kopensko osvajanje zahtevnejšega terena precej lažje.

Sami stroški mobilnosti na kopnem pa ostajajo visoki, saj so obsežni vojaški premiki še vedno odvisni od železnic in cest, ki so v mnogih delih sveta še vedno redke ali pa jih sploh ni.

Razvoj letalstva je omogočil hitrejši in učinkovitejši transport vojakov in opreme. Letalstvo je omogočilo dostop do različnih območij, ki so bila pred tem naravno nedostopna in zaradi velikih razdalj težje osvojljiva.

Tako je letalstvo postalo nepogrešljiv element sodobne vojaške strategije in logistike (Leighton, b. l.).

Slika 1: Prvo vojaško letalo 1903
(Vir: National Air And Space Museum, 2009)

Učinkovita mobilnost vojaških enot je razlog za uspešno izvajanje taktičnih manevrov, presenečenj in za hitro odzivanje in prilagajanje na nasprotnikove poteze (Leighton, b. l.).

2.1.3 Infrastruktura

Postavljanje premikajočih se taborišč oziroma prenočišč za vojaške enote je bila v 20. stoletju tradicionalna praksa. Danes pa imajo sodobne vojske, mornarice in letalske sile svojo fiksno vojaško infrastrukturo, med katero sodijo tovarne, letališča, skladišča, vojaške barake, različni drugi vojaški objekti itd.

Dobra vojaška infrastruktura omogoča vojaškim enotam hitro odzivnost in je pomembna v primeru vojaških operacij. Prav tako zagotavlja varnost in zaščito vojaške opreme, orožja in samih vojakov.

Poleg tega pa omogoča razvoj novih tehnologij in usposabljanj ter izobraževanje vojaškega osebja (Leighton, b. l.).

Posebna pozornost je danes namenjena tudi kibernetski varnosti vojaške infrastrukture, saj so postali digitalni sistemi nepogrešljiv del vojaških operacij (Nato, 2024).

Vojaške baze morajo biti zgrajene na način, da so varovane na različne vrste napadov nasprotnika in naravnih nesreč. To zahteva posebne gradbene standarde in varnostne protokole.

Prav tako morajo biti take baze energetsko samozadostne, saj morajo omogočati delovanje v kriznih okoliščinah (U.S. Department of Defence, 2022).

Sodobne vojaške baze, poleg naštetega pogosto vključujejo tudi zdravstvene ustanova in rehabilitacijske centre.

Zaradi že zgoraj naštetega je upravljanje vseh teh objektov eno izmed največjih področij sodobne logistične uprave (Leighton, b. l.).

2.1.4 Podporne dejavnosti/storitve

Logistična podpora mora zagotavljati vzdrževanje in popravila vojaške opreme, kot so vozila, orožje in komunikacijski sistemi.

Ohranjanje operativne pripravljenosti omogoča hiter in učinkovit odziv na morebitne grožnje. Brez rednega vzdrževanja bi lahko vojaške enote postale bojno nesposobne.

Logistika zajema tudi zagotavljanje medicinske oskrbe in evakuacijo ranjenih, kar je pomembno pri ohranjanju morale in bojne sposobnosti vojakov.

Hitra medicinska intervencija lahko rešuje življenja in pospeši okrevanje poškodovanih vojakov kot tudi civilistov. (Leighton, b. l.).

Sodobna vojaška logistika vključuje tudi napredno tehnologijo, s katero sledi svojim zalogam in upravlja oskrbovalne verige, s čimer omogoča optimizacijo distribucije surovin (NATO, 2012).

Da bi logistika učinkovito delovala, je potrebno neprestano sodelovanje med različnimi oddelki in enotami, kar vključuje tudi redno usposabljanje osebja in operacijskih sistemov.

Na kratko bi lahko strnili, da je logistična podpora ključnega pomena za uspešno vojaško delovanje, saj zagotavlja, da so vojaške sile vedno pripravljene, oskrbljene in sposobne izvajati svoje naloge na bojišču.

3 PODOR ZAVEZNIŠKIH SIL NA APENINSKI POLOTOK

Britanska vojska je 7. 5. 1943 slavila pomembno zmago v Tuniziji, medtem ko je ameriška vojska zasedla zadnje pristanišče Bizerta v Severni Afriki, ki je bilo pod okriljem sil osi.

Samo šest dni kasneje so se sile osi predale zaveznikom in 250 tisoč Nemcev in Italijanov je pristalo v vojnem ujetništvu.

S tem dogodkom se je končala skoraj tri leta dolga Severno-afriška kampanja z zmago zavezniških sil (The National WWII Museum, 2022).

*Slika 2: Nemški in italijanski vojni ujetniki v Tuniziji
(Vir: WW2 Images, b. l.)*

Po dolгих razpravah se je vodstvo zaveznikov odločilo, da naslednji korak ne bo napad preko Rokavskega zaliva na Francijo, saj so bile priprave za tako ekspedicijo neustrezne in prezgodnje. Namesto tega so se odločili narediti korak proti osvajanju Sredozemlja, kar se je začelo z napadom na takrat fašistično državo Italijo.

Sicilija je predstavljala naravno pot do italijanske in posledično tudi do evropske celine. Nemške sile so bile zaradi zvižaje, imenovane »Mincemeat«, preusmerjene

na otoka Sardinijo in Korziko, kar je zaveznikom še olajšalo prvi prodor na Apeninski polotok.

Na dan, ko so želeli zavezniki izvesti invazijo, jim je nevihta ovirala zmožnost izkrcaja padalcev na sovražnikove linije in skoraj zakasnila začetek operacije, vendar je slabo vreme hkrati presenetilo sile osi, saj napada ob takih vremenskih razmerah niso pričakovale (Huxen, 2017).

Operacija Husky, ki ji je poveljeval splošni general Dwight D. Eisenhower, se je začela v juniju leta 1943. Husky je bila operacija zavezniških sil in je predstavljala eno največjih invazij v drugi svetovni vojni.

Na severu Sicilije so pristale ameriške sile, britanske pa na severovzhodnem delu otoka. Obe vojski sta skupaj šteli 150 tisoč vojakov, ki so prispeli na 3000 ladjah in več kot 4000 letalih.

Na otoku sta jim nasprotovali samo dve nemški diviziji, saj je nacistično vodstvo še vedno verjelo, da bo glavni napad prišel na Sardinijo in Korziko (Huxen, 2017).

Junija 1943 so zavezniki z več kot 500 bombniki izvedli bombardiranje Rima, v katerem so uničili železarno in dve pomembni mestni letališči. Zračni napad je terjal približno 3000 življenj.

Pet dni po bombardiranju so ameriške sile osvobodile Palermo, ki je bilo prvo večje mesto, osvojeno s strani Američanov v drugi svetovni vojni. Številni prebivalci so Američane pričakali z belimi zastavicami in jim mahali v pozdrav (The National WWII Museum, 2022).

Medtem ko so se boji na Siciliji nadaljevali, je splošni general Dwight D. Eisenhower na pobudo Winstona Churchilla julija 1943 izvedel izkrcaje na celinskem delu Italije, ki je potekalo v dveh operacijah.

Tretjega septembra je britanska Osmá armada prišla v območje Mesine in nadaljevala napad na Apeninskem polotoku.

V sklopu napada Osme armade so se zavezniki 9. septembra izkrcali pri Salernu, britanska in ameriška peta armada pa pri Tarentu. Z izkrcanjem pri Salernu so se ameriške sile prvič po letu 1918 borile v Evropi.

Salerno je bilo mesto, ki je omogočilo najlažje okoliščine za izkrcaje. Postopno nižanje globine morja je omogočilo lahek prihod do obale. Poleg tega so bile v bližini obale dobre cestne povezave, s katerimi bi zavezniške sile lahko transportirale svoje vojaške enote in vojaško opremo. Zaradi naštetih prednosti so se strategji odločili za izkrcaje prav v Salernu.

Ker so bile Hitlerjeve enote okupirane z ofenzivo v Salernu, so francoske enote že zavzele Sardinijo in Korziko.

Še preden se je začela operacija na Siciliji, so zavezniški štabi kopenskih, pomorskih in zračnih sil načrtovali invazijo Italije.

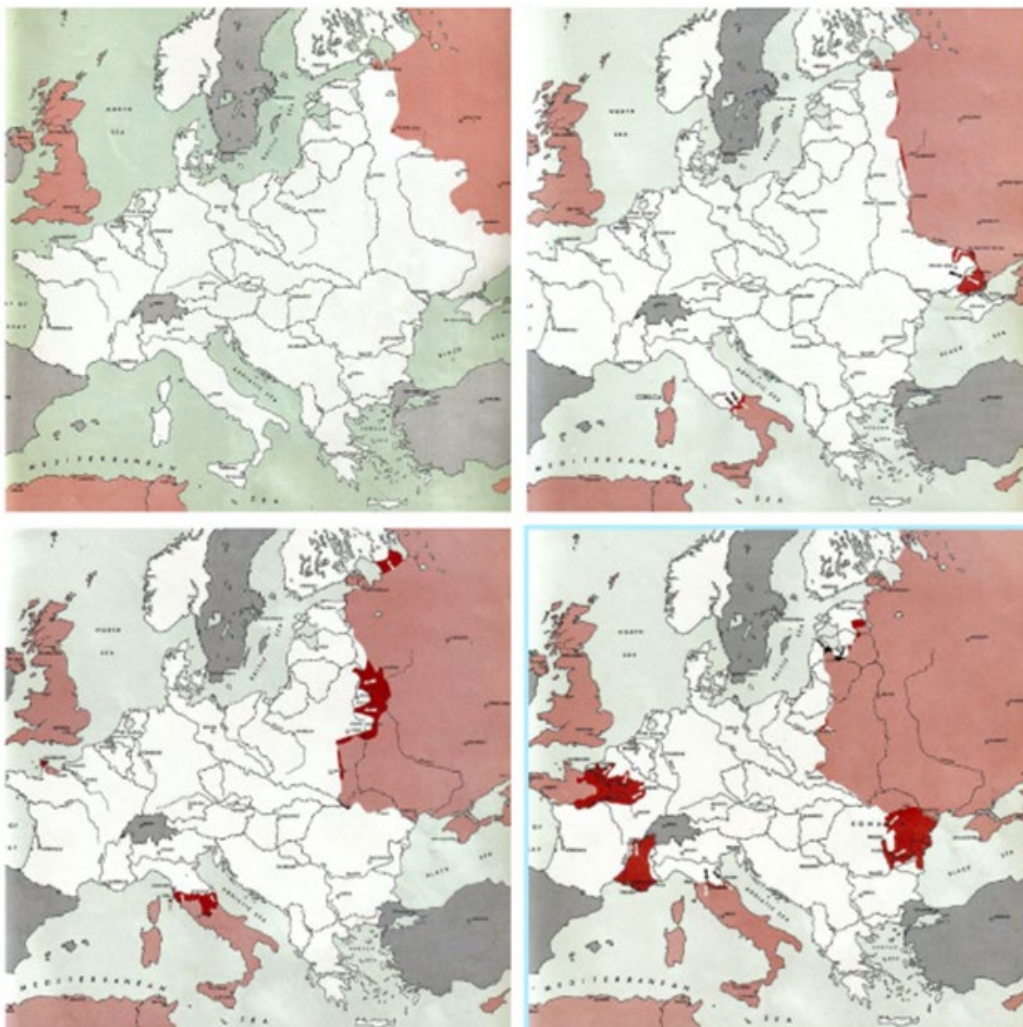
Menili so, da je bila osvojitve Italije ključna za nadzor Sredozemskega morja, s čimer bi imeli popolno premoč na morskem in zračnem področju. Prav tako je bila osvojitve Italije pomembna zaradi strateških točk, iz katerih so zavezniki lahko načrtovali nadaljnje operacije proti celinski Evropi. S tem bi Nemce prisilili, da se umaknejo severno od Alp ali pa da v Italiji namestijo vojsko, ki bi se sicer borila na Ruski fronti.

Konec meseca septembra je večina članov fašističnega velikega odbora izrazila nezaupnico tedanjemu italijanskemu voditelju Benitu Mussoliniju. Istega dne ga je kralj Viktor Emanuel III. odstavil s položaja in ukazal njegovo aretacijo.

Fašistična partija je v Italiji s tem postala nemočna, nova vlada z maršalom Pedrom Badogliom na čelu pa je javno izjavila, da bo Italija ostala zvesta svoji zaveznici Nemčiji, kar je pomenilo, da se bodo boji v Italiji nadaljevali (Limara, 1953).

Krvavi boji v težkih razmerah so trajali vse do 8. septembra 1943, ko je general Eisenhower naznanil, da se italijanska vlada z Badogliem na čelu strinja s premirjem z zavezniškimi silami. S tem je Italija dobila status »so-bojevnice« proti nacistični Nemčiji.

Po sklenitvi premirja je Hitler ukazal, da se Italija obravnava kot okupirano ozemlje (The National WWII Museum, 2022).

*Slika 3: Slikovit prikaz prodora zavezniških sil na Apeninski polotok
(Vir: Wikipedia, Progress of the campaign, b. l.)*

3.1 Nemška strategija v italijanski kampanji

Od konca leta 1942 je bila Hitlerjeva strategija usmerjena izključno v zaščito območja, ki je bilo pod nemškim nadzorom – večina Evrope in del Severne Afrike.

Nemško upanje, da se bodo zavezniki umaknili zaradi dragih vojnih operacij in da se bo koalicija zahodnega kapitalizma in Sovjetskega komunizma razpadla, preden bodo dosegli zmago, je bilo zamenljivo.

Hitler se je v skladu s svojim rekom, da bo Nemčija svetovna sila ali pa je sploh ne bo, odločil svoj narod pahniti v propad. Izdal je ukaze, s katerimi so bile celotne vojne enote primorane vztrajati na taktično brezupnih položajih, kjer se vojaki pod nikakršnimi okoliščinami niso smeli predati.

Hitler je bil pod takim poveljstvom zaslepljen med sovjetsko zimsko protiofenzivo med letoma 1941 in 1942. Protiofenziva na vzhodni fronti je do leta 1943 potekala pod drugačnimi vojnimi okoliščinami. Nemci niso imeli zadostnega števila čet za obrambo

izjemno dolge fronte. Borili so se proti številčnejšim vojakom Sovjetske zveze. Decembra 1943 je proti 3-milijonski nemški vojski stalo 5,5 milijona sovjetskih vojakov.

Strategija ohranjanja statičnosti njegovih armad je bila za Hitlerja najlažja, saj je na tak način popolnoma prevladal svoje generale, ki se mu niso upali upreti.

Pogosto so se dogajale tudi spremembe v poveljstvu različnih vojnih enot, zaradi česar je bila v letih 1943 do 1944 večina zelo zmožnih in nadarjenih poveljnikov, ki so bili povezani s ključnimi nemškimi uspehi v preteklosti, odstranjena, in kdorkoli je imel do vodilnega štaba kritično mnenje, je bil utišan.

Od konca leta 1943 naprej je bila Hitlerjeva strategija okrepitev nemških sil v zahodni Evropi in na drugi strani oslabitev tistih na vzhodni fronti.

Glede na nevarnost velike angleške in ameriške invazije na zahodno Evropo, ki se je v začetku leta 1944 zdela neizbežna, se je Hitlerju izguba njegovega vzhodnega območja zdela manj ogrožena.

Po začetku zavezniške invazije na severno Francijo junija 1944 je Hitler še naprej vztrajal pri predanosti vojne na zahodu.

Medtem ko so njegove vojske vlagale velike napore v zadrževanje zavezniškega vozlišča v Normandiji v naslednjih dveh mesecih, je bila nemška vojska na vzhodni fronti uničena s strani sovjetske poletne ofenzive. To je omogočilo Rdeči armadi, da se v nekaj tednih prebije do reke Visle in same meje Vzhodne Prusije.

Ne glede na ojačanje na zahodni fronti se je tudi ta sesula v nekaj tednih, kar je pomenilo napredek zavezniških sil do nemških zahodnih meja.

Hitler je, še vedno zvest svojemu vodilnemu načelu, zbral na zahodni fronti vse, kar je preostalo od njegovih sil, in s tem poskušal potisniti britanske in ameriške sile nazaj. Ta bitka je znana pod imenom »Bitka za izboklino«.

Že omenjena kampanja je imela nekaj uspehov, vendar je pomenila, da so bile nemške zadnje bojno sposobne enote uporabljene na zahodni fronti, medtem ko je Rdeča armada, številčnejše močnejša od preostale nemške čete na vzhodu, nadaljevala svoj pohod na vzhodne meje Nemčije in je do konca januarja 1945 dosegla reko Odro (Hughes, Royde-Smith, b. l.).

Slika 4: Nemški vojaki v Italiji
(Vir: The Digital Collections of The National WWII Museum, b. I.)

4 GEOGRAFSKI POLOŽAJ V ITALIJANSKI KAMPANJI

Italija je država v Južni Evropi, ki prodira globoko v Sredozemsko morje. Velja za državo, ki ima eno izmed najbolj raznolikih pokrajin na svetu.

Takšna naravna območja nudijo naravno strateško prednost in so zavezniškim silam povzročala težave pri osvajanju, saj jim zaradi raznolikega terena ni uspelo izkoristiti premoči, ki so jo imeli v topništvu, oklepništvu itd.

Na samem severu države se razprostirajo mogočne Alpe z Mont Blancom, ki doseže svoj vrh na geografski meji med Italijo in Francijo.

Gorski grebeni so ustvarili pokrajino z alpskimi jezери in ledeniški dolinami z deročimi rekami, ki tečejo preko polotoka pravokotno na smer zavezniškega napredovanja. Taka območja so primernejša za defenzivno kot ofenzivno vojskovanje, zato je tak način vojskovanja povzročil počasnejše napredovanje zavezniških sil in veliko več žrtev med njimi.

V Apeninih je omejena cestna povezava, zato je uporaba vojaške mehanizacije na neravnih terenih ameriški in britanski vojski povzročala veliko težav.

Do številnih britanskih enot v hribovitih območjih so lahko dostopali le s tovornimi živalmi ali nosači, zato je bila ovirana redna oskrba s hrano, vodo in strelivom. Ranjence so morali pogosto nesti več kilometrov daleč v dolino, da so jih oskrbeli s potrebno zdravniško pomočjo, ali pa so morali prehoditi več kilometrov, da so sploh prišli do terena, kjer so lahko za nadaljnjo pot uporabili vozilo.

Na jugu države pa so, ne glede na visoka hribovja, dobre cestne povezave in poti, ki so prepletene z mostovi in tuneli. Le-ti so se v veliko primerih porušili in s tem onemogočili nasprotnikovo napredovanje.

Zelo zaželeno območje, ki so jih želeli osvojiti zavezniki, so bila vzdolž morskih obal, saj tu potekajo najkrajše in najboljše telekomunikacijske povezave.

Najbolj primerna pokrajina za uporabo pehote, oklepnikov in letalskih enot je bila neapeljska ravnina, imenovana Kampanja.

Poleg številnih letališč je po pokrajini tekla rekla Volturno, ki je omogočila plovbo večjim ladjam, zato je bila Kampanja pomemben vojaški strateški cilj zavezniških sil. Poleg Kampanje je bila pomembna strateška točka tudi Neapelj, saj neapeljsko pristanišče omogoča izkrcanje velikega števila ljudi in vojaške opreme.

Zavezniki so se že poleg naštetega soočali z izzivi italijanskega mraza in poletne vročine, kar je močno izčrpalo njihove vojaške enote in jim otežilo izvajanje vojaških operacij.

Slabo vreme je dodatno oslabilo motivacijo zavezniških vojakov. Povečalo se je tudi število obolelih. Temperature so bile v zimskem času pod ničlo, namesto dežja pa je padal sneg. Pogosto so bila edina zaklonišča ta, ki so si jih vojaki izkopali sami.

Plašči in uniforme niso bili primerno oblikovani za take ekstremne vremenske razmere, zato so se vojaki ves čas trudili, da bi ostali suhi in topli. Obstajala je konstantna nevarnost podhladitve in ozeblin, ki je resno ogrožala bojno sposobnost enot.

Obilne in močne padavine v zimskem času so povzročale poplavljanje rek in onemogočale že tako omejeno mobilnost. Visoki vodostaji so odnesli vse začasno zgrajene mostove, ki so jih postavili inženirji na zgornjem toku reke Volturno.

Zaradi težkih zimskih okoliščin in nizkih temperatur so strategji vojakom sčasoma priskrbeli volnena oblačila, kasneje pa tudi povečali preskrbo z debelimi odejami in šotori. Kljub tem prizadevanjem je bila oskrba še vedno pomanjkljiva in ni zadostovala potrebam vseh vojakov na terenu, zato je zaradi raznih bolezni in ozeblin umrlo veliko število vojakov.

Prometne poti so bile zaradi povečanega prometa in obilice padavin uničene in poplavljene z blatom, zato so bili potrebni neprestani popravki.

Vse poti pa niso bile prehodne ali varne za motorna vozila. Veliko poti je vodilo preko strmih hribovitih pobočij, ki so bila edini način za evakuacijo večjega števila ljudi. Na takih poteh so za transport uporabljali živali, in sicer največ so uporabljali mule.

Brez mul bi bila verjetno zimska kampanja v Italiji nemogoča. Z mulami so si pomagali pri transportu ranjencev, vode, hrane, streliva itd. (Limara, 1953).

Slika 5: Hribovita in težko prehodna območja
(Vir: The National WWII Museum, 2002)

4.1 Gustavova linija

Gustavova linija je bila nemška obrambna linija, zgrajena leta 1943 v srednji Italiji. Potekala je od ustja reke Garigliano v Tirenskem morju, preko Apeninov do ustja reke Sangro v Jadranskem morju (Historica, b. l.).

Njena strateška pomembnost je bila izjemna, saj je predstavljala ključno oviro pri napredovanju zavezniških sil proti Rimu. Nemške obrambne enote so linijo skrbno načrtovale več mesecev, pri čemer so izkoristile naravne geografske značilnosti terena (Blumenson, 1993).

Zaradi razgibanega terena so lahko zavezniška vozila napredovala le po ozkih stranskih cestah, ki pa so bile v zimskem času pogosto poplavljene.

Nemške obrambne sile so se lahko v zimskih časih brez težav umaknile, saj je bila Gustavova linija predvidena za take razmere (Historica, b. l.).

Linija je bila zasnovana večplastno, z več obrambnimi pasovi, ki so omogočali postopno umikanje in onemogočali hitro prebijanje nasprotnikovih enot (Blumenson, 1993).

Na različnih območjih so Nemci zgradili utrdbe, bunkerje in jarke in s tem zadrževali napredovanje zavezniških sil. Pogosto so uporabljali mine in pasti, s katerimi so povzročili več deset tisoč žrtev med nasprotnikovimi vojaškimi enotami (Historica, b. l.).

Posebne so bile njihove minsko-obrambne taktike, med katere spadajo skrite prečne strehe. To so bile napredne obrabne strukture, ki so jih nemški vojaki postavljali na zahtevnejših terenih. Zgrajene so bile tako, da so onemogočile direkten napad nasprotnika, saj so bile deloma zakopane v tla in pokrite z okoliško vegetacijo (veje, zemlja itd.), zato so bile težko opazne.

Linija je bila razdeljena na več con in vsaka cona je imela svoje komunikacijske in evakuacijske poti. Uporabljali so sistem večplastnega mehanizma, kjer je ena obrambna točka lahko pokrivala drugo.

Poleg tega so uporabljali tudi pameten način za miniranje, s čimer so nasprotnika prisilili v točno določeno območje (Blumenson, 1993).

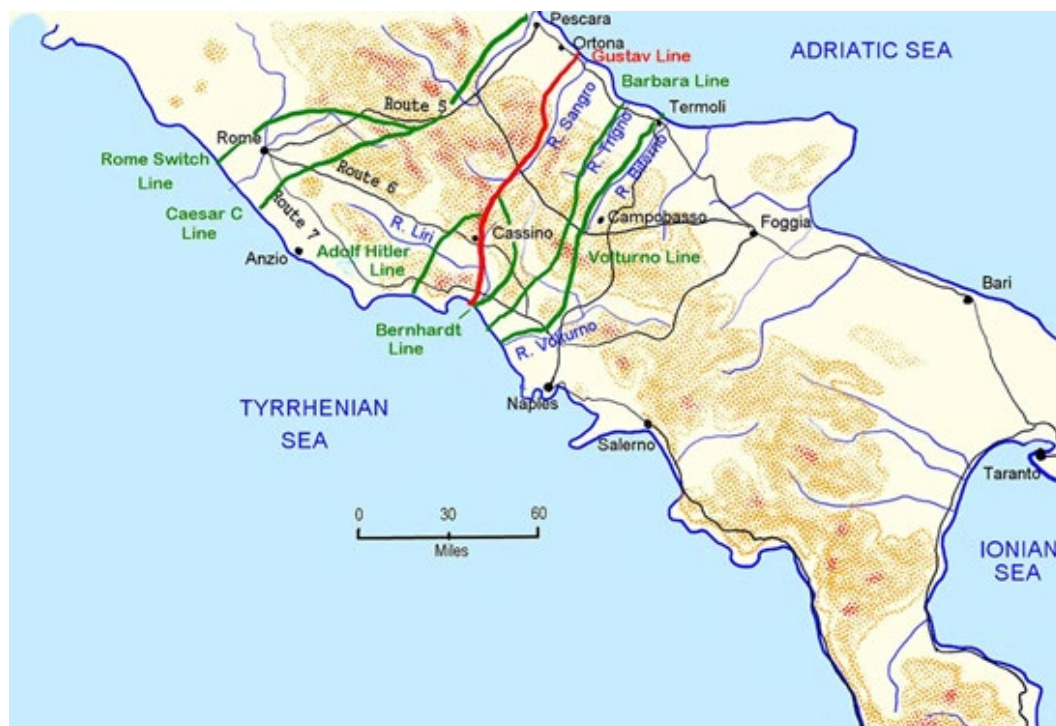
Ključna utrdba na Gustavovi liniji je bil katoliški samostan Monte Cassino, ki je bil močno utrjen in branjen (Historica, b. l.).

Samostan je postal simbol izjemno trdovratnega nemškega upora in eden najpomembnejših mejnikov druge svetovne vojne v Italiji.

Nemške enote so imele tu pripravljene mobilne rezerve, ki so bile v pripravljenosti za hitro posredovanje in okrepitev ogroženih območij na sami liniji

Njihova mobilnost in hitrost premikov sta predstavljali ključno prednost pred zavezniškimi silami (Blumenson, 1993).

Od decembra 1943 pa vse do junija 1944 so sile osi zadrževale napade ob Gustavovi liniji, zavezniki pa so po izkrcanju v Anziju in seriji napadov na Monte Cassino linijo prebili (Historica, b. l.).

Slika 6: Gustavova linija
(Vir: Wikipedia, Winter Line, b. l.)

4.2 Monte Cassino

Cassino je mesto v regiji Lacija, ki leži v osrednji Italiji, ob reki Rapido ob vznožju Monte Cassina, 140 kilometrov jugovzhodno od Rima.

V 5. stoletju je mesto postalo škofija, vendar je močno trpelo zaradi zaporednih vdorov barbarov. Leta 529 našega štetja je sveti Benedikt iz Nursije na vrhu vzpetine na 520 metrih Monte Cassina ustanovil prvi samostan novega reda.

Že pred Benediktom je imela lokacija izjemen zgodovinski pomen, saj je bila cesta, ki je vodila do vrha vzpetine že več deset stoletij, stara in je bila lokacija starodavnega rimskega templja Apolona.

V sami stavbi so menihi skrbno delali na ohranjanju sodobnih in starodavnih besedil.

Zaradi različnih naravnih katastrof je bila stavba večkrat obnovljena, vendar je ostala središče zgodovinskega raziskovanja.

Monte Cassino je bila ključna točka močno utrjene nemške obrambne linije, ki je preprečevala napredovanje zaveznikov proti Rimu. Preboj Gustavove linije je bil namreč nujen za doseg Rima.

Nemška vojska same stavbe ni uporabljala in je evakuirala menihe in vse umetniške »zaklade« v njej. Ne glede na to, da Nemci niso vstopili v samostan, so stavbo uporabljali za obrambo, zato je bilo njeno uničenje neizogibno (Gilbert, b. l.).

Bitka za Monte Cassino je potekala v štirih operacijah.

Prvo operacijo (17. januar – 11. februar) so izvedle francoske in ameriške enote, ki pa so bile neuspešne. Porazile so jih nemške letalske sile, znane kot Luftwaffe, ki so igrale ključno vlogo v Hitlerjevi strategiji »blitzkriega« (hitri in preišljeni napadi). Nemško letalstvo je bilo izredno močno, saj so imeli ene izmed prvih operativnih rekreativnih letal. Prav tako so uporabljali bombnike, lovce in letala, ki so bila specializirana za talne napade.

Druga operacija, imenovana Operacija Avenger (15. – 18. februar), je bila vodena s strani novozelandskih enot in 4. indijske divizije. Ne glede na to, da so Nemci uradno izjavili, da samostana ne uporabljajo kot skrivališča, so zavezniški poveljniki ukazali zračni napad.

V samem napadu je sodelovalo 250 bombnikov, ki so odvrgli okrog 600 ton eksploziva, s čimer so porušili samostan, saj so zmotno verjeli, da so se v njem skrivale nemške enote. Nemški padalci so po bombardiranju zasedli ruševine zgradbe, kar je predstavljalo odličen obrambni položaj.

Tretji napad (15. – 26. marec), ki je bil pretežno voden s strani kanadskih in britanskih enot, je zaveznikom zadal še en poraz. Zaradi samega razdejanja, ki so ga povzročili z drugim napadom, so bili tereni težko prehodni za tanke, prav tako so bili Nemci dobro skriti med ruševinami zgradb.

Četrty napad (11. – 18. maj) so izvedle poljske enote, ki so uspešno zavzele vzpetino. Zavezniške sile so bile hudo oslajljene, saj so do tedaj utrpele že hude izgube. Nemške enote so se že pred zadnjim napadom umaknile na novo defenzivno linijo, bolj severno. Ko so zavezniki prišli na vrh hriba, so poleg nekaj ranjenih vojakov našli prazen teren. V bitki za Monte Cassino je umrlo več kot 900 poljskih vojakov, na katere spominja velik »Spomenik bitki pri Monte Cassinu« v Varšavi.

Bitka za Monte Cassino je vse skupaj terjala 105.000 žrtev med zavezniškimi silami in 80.000 žrtev med Nemci.

Leto dni po bitki je UNESCO vzpostavil protokol, ki prepoveduje bojnim silam uporabo »neposredne okolice« zgodovinskih, kulturnih in verskih spomenikov (Adrian Gilbert, b. l.).

Slika 7: Samostan po bombardiranju in danes
(Vir: Williams, b. l.)

4.3 Bari

Bari je mesto na jugovzhodni obali Italije in je v času med 1943 in 1945 predstavljalo eno izmed ključnih strateških položajev zavezniških sil v Italijanski kampanji. Pristanišče in letališče v Bariju, ki je bil s strani zaveznikov zavzet leta 1943, je bilo dobro izhodišče za oskrbovanje po celotnem Italijanskem polotoku in na Balkanu. Omogočal jim je hitro dostavo zalog, hrane, goriva, streliva in vojaške opreme (Britannica, b. l.).

Zavezniki so v Bariju vzpostavili eno izmed največjih logističnih baz v Sredozemlju, kjer se je dnevno pretakalo na tone blaga.

Samo pristanišče je bilo opremljeno z naprednimi transportnimi mehanizmi, ki so omogočali hitre premike materialov.

Zaradi dobrega strateškega položaja je postal Bari pomembno vozlišče tudi za obveščevalne in komunikacijske aktivnosti. V mestu je bilo aktivnih veliko štabov, ki so načrtovali vojaške operacije v Sredozemlju.

V mestu so postavili veliko bolnišnic in medicinskih centrov za oskrbo in zdravljenje na tisoče poškodovanih vojakov (Blumenson, 1993).

Slika 8: Bari
(Vir: Wikipedia, Bari, b. l.)

4.3.1 Pristanišče v Bariju

Septembra leta 1943 je bilo pristanišče zavzeto s strani britanske padalske enote. Zaradi svojega geografskega položaja je Bari postal glavno izhodišče za logistično podporo zavezniškim silam. Preko samega pristanišča so s hrano, gorivom, strelivom in drugo opremo oskrbovali svoje vojaške enote na bojiščih.

Pristanišče je bilo skrbno varovano in opremljeno z takrat najnaprednejšo protiletalsko obrambo.

Ne glede na manjše napade s strani nemških vojaških sil Luftwaffe so se zavezniški strategji odločili, da bo pristanišče v Bariju centralno logistično središče, saj so menili, da so nemške enote že tako ohromljene, da pristanišče ni ogroženo.

Nemci so pristanišče v Bariju napadli z zahodne strani 2. decembra, kar pa je bilo nepričakovano, saj so zavezniki napad pričakovali s severa. Napad so izvedli z zaseženimi jugoslovanskimi letali in s tem prekrili svoje namene.

Tistega večera je bilo pristanišče močno osvetljeno, saj so zavezniki raztovarjali zaloge za bitko pri Monte Cassinu. To je nemškim pilotom olajšalo delo pri samem bombardiranju.

Zračni napad se je zgodil ob 19:25 in zavezniškim silam zadal močan udarec. Uničili in poškodovali so 31.000 ton zaloge in 40 tovornih ladij.

Ena izmed pomembnih uničenih ladij je bila ameriška ladja Liberty John Harvey, ki je prevažala 2000 bomb s smrtonosnim bojnim plinom, ki naj bi ga uporabili v primeru nemške grožnje kemičnega orodja v Italijanski kampanji.

Posadka na ladji je bila ena redkih, ki je poznala vsebino in nevarnost tovora, ki ga je prevažala.

Uničenje te ladje je povzročilo razlitje iverita v že z nafto onesnažene vode, kar je povzročilo zdravstvene težave med vojaki in civilisti (kemične opekline, slepota). Eksplozija ladje je povzročila, da je veter plin razpihal v okolico, kar je povzročilo še več žrtev.

Incident eksplozije ladje Liberty John Harvey velja za enega najbolj tragičnih dogodkov med drugo svetovno vojno (Britannica, b. l.).

*Slika 9: Uničenje ladje John Harvey
(Vir: History of sorts, 2016)*

4.3.2 Letališče v Bariju

Letališče v Bariju je bilo prav tako pomembno za operacije strateškega bombardiranja nemških enot po vsej Evropi.

Poleg napadov na Ploesti, v sklopu operacije »Tidal Wave«, je letališče služilo tudi kot izhodiščna točka za napade na druge ključne infrastrukture v Romuniji, Bolgariji in na Madžarskem.

Z letališča so zavezniki organizirali številne zračne misije, ki so uničevale prometne poti, mostove in železniške povezave, s čimer so močno oslabili oskrbovalne povezave sil osi.

Poleg tega so z letališča izvajali večje zračne in kopenske operacije, kot je bilo osvobajanje Italije in kasneje Balkana.

S pomočjo letališča v Bariju so dostavljali humanitarno pomoč in evakuacijo ranjenih partizanov in civilistov.

Do konca vojne je Bari postalo eno najpomembnejših zavezniških letališč v Sredozemlju, ključno za uspeh kampanje v Južni Evropi (Britannica, b. l.).

5 BOMBARDIRANJE TRETJEGA RAJHA

Bombardiranje nemškega rajha med drugo svetovno vojno je bilo ključni del zavezniške strategije za oslabitev nacistične Nemčije.

Zračne sile, med katerimi sta bili najbolj pomembni britanski RAF in ameriški USAAF, so izvajale obsežne zračne napade, katerih cilj je bil uničiti industrijsko infrastrukturo, prometne povezave in vojaške objekte.

Zimske zračne enote so v začetku leta 1945 uničevale mesta, kot so Leipzig, Magdeburg, Dresden in Berlin. Zračni napadi so v tem času dosegli vrhunec.

Februarja 1945 so napadli mesto Dresden. Mesto so najprej napadli v dveh zaporednih nočnih bombardiranjih, kjer so uničili večji del zgodovinskega središča. Naslednji dan so nadaljevali z dnevnim napadom, pri čemer je bilo ubitih na tisoče civilistov. Ocenjuje se, da je bilo med tem napadom ubitih med 25.000 in 35.000 ljudi, med katerimi so bili večinoma civilisti, kar je sprožilo polemike o etičnosti in nujnosti tega napada.

Zavezniški bombniki so ciljali preostale nemške industrijske objekte, predvsem tiste z nafto in gorivi, saj so bili ti objekti ključni za oskrbovanje nemške vojske.

Napadi so bili uspešni, saj so povzročili nezmožnost proizvodnje goriv, kar je močno prizadelo nemško letalsko enoto Luftwaffe in preostale nemške kopenske enote.

Sami napadi na železnice, mostove in ostale transportne poti so še dodatno oslabili nemško bojevanje, saj so vse težje pravočasno premikali vojaške enote in zaloge.

Aprila 1945 so zavezniške zračne sile še vedno napadale ključne nemške točke, ne glede na to, da je bila večina teh že močno poškodovanih oziroma uničenih.

Mesta Hamburg in Frankfurt sta bila skoraj popolnoma porušena.

Britanske in ameriške zračne sile so ne glede na to še vedno napadale nemške strateške sile, saj so želele pospešiti zlom nacistične Nemčije.

Vsi že zgoraj omenjeni dogodki so igrali pomembno vlogo pri zaključnem bombardiranju nemškega rajha leta 1945 in pri sami pospešitvi zaključka druge svetovne vojne (Britannica, b. l.).

Bombardiranje nemškega rajha je povzročilo uničenje približno 3,37 milijona stanovanj, kar je predstavljalo približno 20 % vseh nemških stanovanj (Despres, 1945).

Zavezniške sile so med letoma 1942 in 1945 na nemška tla odvrgele približno 1,9 milijona ton bomb. Od tega je RAF odvrigel približno 1 milijon ton in USAAF 0,9 milijona ton (Overy, 2013).

V drugi svetovni vojni je umrlo med 50 in 56 milijonov civilistov in vojakov (Britannica, b. l.).

6 ZAKLJUČKI

Zavezniki so imeli v Italijanski kampanji premoč v številu, vendar so imeli zaradi težavnega terena in slabega vremena, ki je bilo bolj primerno za defenzivo kot ofenzivo, težave pri napredovanju.

Nekatere napačne strateške odločitve zaveznikov so močno vplivale na potek dogodkov na Apeninskem polotoku. Eden izmed njih je bil bombni napad na Monte Cassino, ki je Nemcem omogočil še boljši obrambni položaj.

Gustavova linija je predstavljala klasično pozicijsko bojevanje.

Oklepniške enote na zahtevnih terenih v Italiji niso prišle do izraza kot na drugih frontah druge svetovne vojne.

Poleg tega je slabo vreme, dež in sneg, vplivalo na uspešnost letalskih enot.

Zelo pomembne so bile vodstvene sposobnosti voditeljev, saj je bilo treba vojakom dvigniti moralo, saj so imeli zaradi slabih razmer in veliko žrtev težave z motivacijo.

Zavezniki so napredovali zelo počasi, kar je motiviralo nemške bojne enote. Zelo pomembno vlogo so odigrale nemške pehotne enote, ki so se uspešno borile na gorskem in rečnem terenu. Zelo uspešni so bili tudi nemški inženirji, ki so bili precej boljši kot zavezniški, saj so dobro načrtovali napade in so ponavadi za seboj pustili velika uničenja cest, železnic, mostov, pristanišč, letališč itd.

Kljub geografskim težavam so imele na koncu druge svetovne vojne zavezniške sile na Apeninskem polotoku premoč.

Z letališča v Bariju so uspešno izvajali bombne napade, ki so na koncu rezultirali v pospešitev konca druge svetovne vojne.

Poleg že naštetih prizadetih območij v končnem bombardiranju je bilo eno izmed njih tudi v Sloveniji.

Oktobra leta 1944 je na mesto Maribor padlo okrog 560 bomb, ki so poleg velike materialne škode povzročile tudi smrt 76 ljudi, med drugimi tudi civilistov.

Cilj bombnega napada na takrat okupirani Maribor je bilo uničenje železniškega in glavnega mosta čez Dravo, glavne železniške postaje, železniške delavnice na Studencih in industrijskih obratov v Melju.

Med samo vojno je Maribor doživel veliko letalskih alarmov, samih napadov pa je bilo 29. Bombe so popolnoma porušile ogromno zgradb, med katerimi so bila tudi prebivališča civilistov. Vse skupaj je bilo ubitih 483 ljudi (Mavrič Žižek I., 2016).

V drugi svetovni vojni je bilo vojskovanje osredotočeno na množične pehotne in oklepne enote, medtem ko sodobno vojskovanje temelji na visokotehnoloških sistemih in preciznem orožju.

Tehnološki napredek danes omogoča uporabo napredne digitalne komunikacijske

sisteme, drone, satelitsko navigacijo in umetno inteligenco. V času druge svetovne vojne je komunikacija potekala preko osnovne radijske tehnologije.

Sama natančnost napadov danes omogoča precizno ciljanje točno specifičnih tarč, s čimer se minimizira kolateralna škoda civilne infrastrukture.

Danes se v času vojne dogajajo različni kibernetiski napadi, s katerimi se lahko poškoduje pomembna infrastruktura in komunikacijska omrežja brez izstrelitve enega samcatega naboja.

V primerjavi z drugo svetovno vojno, kjer je bilo propagandno oglaševanje omejeno na radio in tiskane medije, sodobno vojskovanje vključuje propagandno objavljjanje tudi na socialnih omrežjih, s čimer dosežejo širšo publiko.

7 LITERATURA IN VIRI

Anić N. (1981). *Druga svetovna vojna*, Ljubljana: Mladinska knjiga.

Blumenson M. (1993). *Salerno to Cassino*. Washington, D.C.: Center of Military History, United States Army.

Britannica. (b. l.). *Italian Campaign*. Pridobljeno 22.05.2024 z naslova <https://www.britannica.com/topic/Italian-Campaign>

Chmielewski K. (b. l.). *Casualties of World War II*. Pridobljeno 01.09.2024 z naslova <https://www.britannica.com/event/casualties-of-World-War-II-2231003>

Conant J. (2020). *How a WWII Disaster—and Cover-up—Led to a Cancer Treatment Breakthrough*. Pridobljeno 20.08.2024 z naslova <https://www.history.com/news/wwii-disaster-bari-mustard-gas>

Despres E. (1946). The Review of Economics and Statistics. *MIT Press*, 28 (4), 253-256.

Fraser C. (2016). *The Battle of Monte Cassino and the Breaking of the Gustav Line*. Pridobljeno 22.05.2024 z naslova <https://www.warhistoryonline.com/world-war-ii/battle-monte-cassino-breaking-gustav-line.html>

Gilbert A. (b. l.). *Battle of Monte Cassino*. Pridobljeno 22.05.2024 z naslova <https://www.britannica.com/topic/Battle-of-Monte-Cassino>

History of sorts. (2016). *The SS John Harvey disaster*. Pridobljeno 16.02.2025 z naslova <https://dirkdeklein.net/2016/12/02/the-ss-john-harvey-disaster/>

Historica. (b. l.). *Gustav Line*. Pridobljeno 18.05.2024 z naslova https://historica.fandom.com/wiki/Gustav_Line

Hughes T.A., Royde-Smith J.G. (b. l.). *The Allies' invasion of Italy and the Italian volte-face, 1943*. Pridobljeno 14.02.2025 iz naslova <https://www.britannica.com/event/World-War-II/German-strategy-from-1943>

Kuxen K. (2016). *Operation Husky: The Allied Invasion of Sicily*. Pridobljeno 16.02.2025 z naslova <https://www.nationalww2museum.org/war/articles/operation-husky-allied-invasion-sicily>

Leighton R.M. (b. l.). *Logistics*. Pridobljeno 30.04.2024 z naslova <https://www.britannica.com/topic/logistics-military>

Limara T. (1953). *Operacije u južnoj Italiji*. Beograd: Mala vojna biblioteka.

Mavrič Žižek I. (2016). *Bombardiranje Maribora*. Pridobljeno 31.01.2025 z naslova <https://old.delo.si/znanje/izobrazevanje/kabinet-cudes-bombardiranje-maribora.html>

National Air And Space Museum. (b. l.) *1909 Wright Military Flyer*. Pridobljeno 15.05.2024 z naslova https://airandspace.si.edu/collection-objects/1909-wright-military-flyer/nasm_A19120001000

National Army Museum. (b. l.). *The battle for Italy*. Pridobljeno 4.4.2024 z naslova <https://www.nam.ac.uk/explore/italian-campaign#:~:text=Roug>

NATO. (2012). *Logistics Handbook*. Pridobljeno 14.02.2025 z naslova https://www.nato.int/docu/logi-en/logistics_hndbk_2012-en.pdf

North Atlantic Treaty Organization. (2024). *Syber Defence*. Pridobljeno 16.02.2025 z naslova https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_78170.htm

Overy R. (2013). *The bombing war: Europe 1939-1945*, London: Allen Lane.

Škoberne D. (2004). *Zavezniški podor v Italiji v letih 1943-1944 (od Sicilije do Rima)*. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.

The Digital Collections of The National WWII Museum. (b. l.). *German soldiers in Italy in 194-*. Pridobljeno 16.02.2025 z naslova <https://www.ww2online.org/image/german-soldiers-italy-194>

The National WWII Museum. (2022). *The Allied Campaign in Italy, 1943-45: A Timeline, Part One*. Pridobljeno 15.04.2024 z naslova <https://www.nationalww2museum.org/war/articles/allied-campaign-italy-1943-45-timeline-part-one>

U.S. Department of Defence. (2022). *National Defence Strategy*. Pridobljeno 14.02.2025 z naslova <https://media.defense.gov/2022/Oct/27/2003103845/-1/-1/1/2022-NATIONAL-DEFENSE-STRATEGY-NPR-MDR.pdf>

Wikipedia. (b. l.). *Bari*. Pridobljeno 15.06.2024 z naslova <https://en.wikipedia.org/wiki/Bari>

Wikipedia. (b. l.). *Italian campaign (World War II)*. Pridobljeno 30.04.2024 z naslova [https://en.wikipedia.org/wiki/Italian_campaign_\(World_War_II\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Italian_campaign_(World_War_II))

Wikipedia. (b. l.). *Winter line*. Pridobljeno 13.06.2024 z naslova https://en.wikipedia.org/wiki/Winter_Line

Williams J. (b. l.). *The ethereal abbey of Monte Cassino*. Pridobljeno 01.09.2024 z naslova <https://www.farawayworlds.com/travel/italy/monte-cassino>

WW2 Images. (2015). *Axis Prisoners in Tunisia*. Pridobljeno 15.4.2024 z naslova <https://www.lonesentry.com/images/2015/04/axis-prisoners-in-tunisia.html>